

Gelegenheidstoespraak prof. dr. Wim Vandenbussche

Dames en heren in al uw hoedanigheden,

Vrienden van de vrije gedachte,

Toen Johan Keirse me om een bijdrage vroeg voor deze avond leek het aardig om als taalkundige even stil te staan bij de veranderingen in de jongerentaal tussen 1985 en nu. Ik doe dat graag maar u zal merken dat ik die vakkennis enkel gebruik als alibi om nadien een aantal dingen te zeggen die me belangrijk lijken als oud-leerling moraal van de R.B.S. Oostkamp maar ook als vrijzinnige aan het begin van de eenentwintigste eeuw.

De belangrijkste evoluties in het Vlaamse en West-Vlaamse taallandschap in de voorbije kwarteeuw zijn vrij makkelijk te schetsen. Eerst en vooral is er het massale proces van dialectverlies dat in Brabant begon in de jaren zeventig, dat nadien de rest van de Vlaamse provincies aanvrat en dat nu ook het laatste bastion van de dialectkennis en -gebruik doet afbrokkelen: West-Vlaanderen. Ook hier namen en nemen de functies van dat dialect in die mate af dat een hele generatie jonge ouders voorgoed besliste om het dialect niet meer door te geven aan hun kinderen. Die beweging is vrij waarschijnlijk onomkeerbaar en dat zullen wij dus allemaal merken bij onze kinderen en kleinkinderen.

Een tweede vrij algemene tendens hangt samen met de toegenomen informalisering van een aantal maatschappelijke domeinen die vroeger onbetwist door de standaardtaal bezet werden. Dat betekent concreet dat vandaag in de praktijk niet noodzakelijk meer voor het Algemeen Nederlands gekozen wordt in omstandigheden die vroeger formeel gevonden werden, en dat onder andere jongeren daar eerder voor een meer informele tussenvariëteit of omgangstaal gaan kiezen. Let erop dat die tussenvariëteit aan de andere kant van het spectrum ook gaat knagen aan de domeinen die vroeger door het dialect beheerst werden. In dit verband is de verbreiding van wat we soms tussentaal of 'Verkavelingsvlaams' noemen een fenomeen dat vele mensen vaak onterecht zorgen baart.

De derde en volgens mij belangwekkendste evolutie is het afkalven van de militante standaardtaalbeweging zoals ze in Vlaanderen in de jaren zeventig en tachtig bestond met ABN-kernen, met taaladvies en met de manifeste onderliggende bedoeling om het Nederlandstalige deel van België te emanciperen door het prestige van het Vlaamse Nederlands op te krikken. Nu die emancipatie gelukt is – maatschappelijk, economisch, politiek en cultureel - zie je dat er binnen Vlaanderen ruimte ontstaat voor een Zuidelijke taalidentiteit en merk je ook dat de strijdbare standaardtaalcampagnes als voorbijgestreefd ervaren worden. Ik leg de nadruk op dit derde punt omdat het eigenlijk een pendant is van wat we in het ideologische Vlaamse middenveld nu meemaken. Om dat uit te leggen moet ik even in mijn eigen verleden graven.

De periode van de oprichting van de Oostkampse takken van HVV en OVM valt ongeveer samen met het einde van mijn lagerschooltijd in de Fonteinstraat hier. En zonder in al te grote heimwee- en Heimatgevoelens te willen vervallen, staat het buiten kijf dat de wereld waarin we vandaag leven fundamenteel verschillend is van die medio jaren tachtig, zeker wanneer je de zaken bekijkt in het licht van de vrijzinnigheid en het onderwijs in die tijd. Het waren jaren waarin de klasjes zedenleer niet groter waren dan vier-vijf kindjes, onder toezicht van meester Alain Bottu, een man die me vermoedelijk voor het eerst in mijn jonge leven deed beseffen dat je in het onderwijs heel af en toe iemand tegenkomt van wie je dingen leert die je de rest van je leven meedraagt.

Het waren ook jaren waarin zeker in deze provincie velen nog luidop duivels droomden van een Beieren aan de Noordzee, waarin buurvriendjes plots niet meer met je spelen wilden omdat het feit dat je zedenleer volgde betekende dat ‘jullie slechte mensen zijn’, en het waren vooral loodzware jaren onder de vermoedelijk meest onzalige minister van onderwijs ooit.

Dat alles, dames en heren, neemt niet weg dat ik mezelf beschouw als iemand van nà de negentiende eeuw. Met die negentiende eeuw bedoel ik vooral het tijdperk waarin Vlaanderen en ook West-Vaanderen gebalkaniseerd werd door een diepe ideologische kloof tussen kerkelijk en niet-kerkelijk, of misschien nog beter, tussen klerikaal en niet-kerikaal. De beste beeldspraak hierbij is vermoedelijk die van de beweging naar ‘les deux solitudes’, een beeld dat men in Québec gebruikt om de op-zichzelf-terugplooiende isolatie te schetsen van Franstaligen en Engelstaligen, die allebei in hun eigen eenzaamheid stellingen optrekken zonder enige wil tot contact. Ik heb stellig de indruk dat de negentiende eeuw in die zin in Vlaanderen doorliep tot ver in de twintigste, tot voorbij mei '68, eigenlijk tot het midden van de jaren tachtig.

De oprichting van een vrijzinnige zuil in Vlaanderen, met alle toeters en bellen die daarbij horen, was niet enkel moedig maar ook broodnodig in die tijdscontext, hoe bescheiden dat zuiltje ook was (én blijft) naast het weefsel van het geïnstitutionaliseerde geloof. Het ging immers om veel meer dan ideologische principes of levensbeschouwelijke marginalisering. De vrijzinnige emancipatiebeweging ging au fond over het doorbreken van de dominante macht en invloed van andersdenkenden op het alledaagse leven; over het fundamentele recht en de plicht van elke individu om aan de samenleving bij te dragen volgens zijn of haar eigen levensbeschouwelijke principes. Dat was, is en blijft een eerbaar streven dat een beetje knullig begon soms (ik herinner me prille lentefeesten en joelfeesten als een krampachtige poging om een soort Ersatz-communie te kunnen aanbieden) maar dat succesvol is geweest, en dat vandaag nog altijd is en blijft daar waar het vrijzinnige verenigingsleven zich aan wist te passen aan de veranderende tijden.

Het is een constante in het verloop van ontvoogdingsbewegingen dat de aantrekkingskracht ervan afkalft eens de grote successen geboekt zijn en verankerd zitten in de maatschappij. De Vlaamse Beweging is daar het perfecte voorbeeld van. Ook die vrijzinnige emancipatie-impuls heeft het daar vandaag lastig mee. Het probleem is dubbel: zoals in heel het Vlaamse middenveld rukt de vergrijzing stevig op in wat ik gemakshalve de vrijzinnige zuil noem. Maar daarnaast is er de nog veel fundamentele kwestie dat een hele nieuwe generatie die ‘nooit moeten strijden heeft’ voor haar ideologische comfort die strijd niet meer als nuttig of zinvol ervaart. Au fond kun je ze dat zelfs niet kwalijk nemen. In heel veel maatschappelijke domeinen is de vroegere ontkenning van de vrijzinnigheid verdwenen – elke NCMV-middenstander heeft vandaag wel een speciaal lentefeest-kadoetje in de aanbieding – en waar de ideologische kleur wel nog aanwezig is wordt die vaak als een futiele bijzaak ervaren (of het nu om de keuze van een scoutsafdeling, een ziekenfonds met goedkopere vakantie-reizen of zelfs een crèche gaat).

Op zo'n moment is het voor de mensen die de 19de eeuw nooit bewust meemaakten zeer makkelijk om het geleverde werk als ouderwets te beschouwen en de verworvenheden als evident. Als de georganiseerde vrijzinnigheid niet als een vlieg in de vlam wil terechtkomen zal ze een aantal fundamentele dingen moeten doen:

1. Duidelijk maken dat in die domeinen waar machtsstructuren en invloedssferen en zilverlingen verdeeld worden, de 19de eeuw springlevend is. Wie mij paranoïde vindt nodig ik uit om te kijken naar de recente evoluties in mijn eigen werkdomein van het hoger onderwijs. U weet allicht dat alle hogeschole op gebod van een recente onderwijsminister een beetje academische doping moesten krijgen via nauwe samenwerking met de Vlaamse universiteiten. Terwijl het

kleinste kind zien kan dat het logisch geweest was om op basis van locatie of specialisme te gaan clusteren, heeft de KUL alle katholieke hogescholen in heel Vlaanderen in een vliegensvlugge houdgreep verankerd aan Leuven. Het is een *manoeuvre* dat je vanuit tactisch opzicht enkel huiverend kan bewonderen, beseffend dat het Vlaamse hoger onderwijs daarmee terug gekatapulteerd wordt tot de tijd voor het schoolpact. Tot ver in de 19de eeuw dus.

Daar is en blijft dus waakzaamheid nodig, en dat besef ik zelfs als iemand die een aangeboren en absolute afkeer heeft van alles wat ook maar naar zuilen en belangenorganisaties riekt.

2. Daar waar een open communicatie wél mogelijk is, daar waar wij zelf en 'die van de overkant' het stadium van papenvreten en geuzenkloppen voorbij zijn, bij die mensen die niet meer elke morgen De Standaard openslaan om als eerste het aantal overleden paters en nonnen te telen (en ik ken er zo), daar is het fundamenteel dat er in een geest van openheid vernieuwend en verbredend gewerkt wordt aan een sociaal weefsel dat gestoeld is op humanistische waarden, of die nu leven in mensen die geloven of niet. Ik hoop als vrijzinnige meer gemeen te hebben met een diepgelovige humanistische medemens dan met een zelfverklaarde papenfretter die een ranzige kijk heeft op asiel en migratie. Heel Vlaanderen, dames en heren, kan van Oostkamp wat dat betreft zeer veel leren. Ik vertel u geen geheim als ik zeg dat het hele vrijzinnige middenveld met argusogen naar dit stukje grond kijkt om te zien hoe de koepel Vrijzinnig Oostkamp het keer op keer klaarspeelt om op debatten over uitstekend gekozen thema's telkens weer 100, 200 of 300 man over de vloer te krijgen, over de grenzen van bokken en schapen heen.

3. En tenslotte, dames en heren, is het fundamenteel dat de vrijzinnige zuil stelling neemt daar waar ze dat hoort doen, daar waar ze dat verplicht is aan al die mensen die de voorbije decennia voor rechten gevochten hebben. Dat wil zeggen dat ik van onze vrijzinnige bobo's een waardige maar verontwaardigde schreeuw verwacht als de menselijke thermometer van de samenleving in het rood gaat, als de meest fundamentele humane waarden onder druk komen te staan of flagrant geschonden worden. Bijvoorbeeld als een dokter in een ziekenhuis staalhard aan het liegen of kontdraaien slaat bij een vraag om euthanasie, bijvoorbeeld als een grote gemeenschapsuniversiteit zoals die van Gent weigert gezamenlijk te diplomereren met de mijne omdat, en ik citeer, het vrijzinnige karakter van de VUB de kansen van hun studenten in het katholiek onderwijs zou schaden, of bijvoorbeeld als een regeringsbeleid van welke partijen ook ervoor zorgt dat kinderen als zwerfhonden op de straatstenen moeten slapen.

De ernst van die kwesties, dames en heren, maakt de waardering voor 25 jaar hard werk binnen HVV en OVM Oostkamp niet minder, integendeel. En als de schwing die Vrijzinnig Oostkamp vandaag aan de dag legt doorgegeven kan worden aan de kinderen van deze tijd, dan beloven de komende 25 jaar meer dan boeiend te worden.

Ik feliciteer u allen graag met uw kwarteeuw en ik dank u voor uw aandacht.